

Historia e Egjiptianëve të Ballkanit

1.0

nga Rubin Zemon

Çështja e identitetit, etno-kulturës dhe historisë të Egjptianëve të Ballkanit është një nga problemet më të vështira shkencore. Duke e kujtuar se historia nuk është çështje e të kaluarës, por është përgjigje e nevojave të jetës moderne, është gjithashtu e rëndësishme të gjindet mënyra, se si një kontekst historik ose tradicional përdoret në procesin aktual të krijimit të realitetit. Ne do të bëjmë përpjekjen e parë për të krijuar historinë e Egjptianëve të Ballkanit duke përdorur disa fakte dhe të gjetura historike, arkeologjike dhe shkencore.

FAKTET HISTORIKE PËR KOHËN PARAANTIKE DHE ANTIKE TË EGJIPTIANEVE TË BALLKANIT

Deri në mes të mileniumit të dytë para Krishtit në Mediteranin jugorë, vendi dhe civilizimi i Egjiptit antik ka pasur ndikim dhe fuqi të madhe. Nga shekulli i XII para Krishtit përdorimi i bronzit në ekonomi filloi të zëvendësohet nga përdorimi i

hekurit. Fillimi i kohës së hekurit dhe “revolucionit i hekurit” në mënyrë periodike përkoj me të ashtuquajturën Dinastinë XIX në Egjipt, ose Faraonit Sethi I (1294-1279BC) dhe Ramezesi II (1279 - 1213 para Krishtit) [2]. Pasiqë ata ishin më të interesuar të përdorin hekurin, këta faraon filluan të importojnë hekurin nga vendet afër Egjiptit por edhe nga vendet më në distancë si Anadollia, Veriu i Apenineve, Qipro, Peloponezi etj.

LEGJENDA E KADMOSIT DHE HARMONISË

Sipas legjënës, Kadmus e ka pasur një motër të quajtur Evropë e cila ishte kidnapuar nga Zeusi. Në kërkim të Evropës, Kadmus ka udhëtuar së pari në Kretë dhe më vonë në pjesën kontinentale të Greqisë moderne dhe përmes Othrit shkoi në bregdetin Adriatik i cili është në Malin e Zi të sotem. Legjenda e Kadmosit dhe gruas së tij Harmonisë ka lidhje me tokën Egjiptiane (Teba në Nil), Teba në Beotia (Greqi) dhe përfundimisht me Tebë në bregdetin Adriatik (që sot quhet Tivat). Shumica e emrave nga trashëgimtarët e Kadmosit janë të njehta me ato vendeve historike dhe emrat Epaf, djali i Zeusit, dhe ai u martua me Memfisën, vajzën e Nilit. Ata kishin një vajzë të quajtur Libia (emër grek për Afrikën). Libia ishte gjyshja e Kadmosit, Evropës dhe Belit. Beli ishte babai i Danajës (Hellas) dhe Ajgipës (Egjiptit). Një prej fëmijëve të Kadmosit quhej Ilir. Me anë të transformimit Zeusi në dem (Apes – një prej Zotrëve Dem ishte zot në mitologjinë Egjiptit) dhe kujton lidhjen me perendeshën gjarper egjiptian Uazit (në variacionin Helenik “Budue”, që mund të ndërlidhet me qytetin malazez Budva në Detin Adriatik), ne mund të marrim me mend fuqinë e civilizimit egjiptian, në mitin dhe legjenden e Kadmosit. Levizjet migruese të egjiptianëve mund të vërehen në të gjitha këto të dhëna.

III. 1

Revolucioni i hekurit, hulumtimi dhe eksportimi i rezervave të hekurit, është ndoshta një prej arsyeve pse faraoni Ramezsi II [III. 3] luftoi dhe pushtoi lindjen e bregdetit Mediteran dhe në Gadishullin Ballkanik, për të cilin sundim kemi dëshimi nga Herodoti [III. 4].

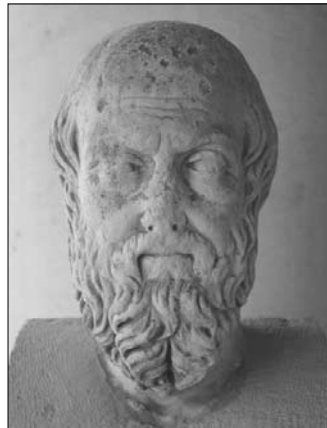
Nga tekstet e Herodotit, ne mund të shohim se në kohërat e lashta tek Greket dhe te popujt balkanas, dihej se kishte njerëz me origjin nga Egjipti që jetonin në fqinjësi..

Kolonizimi i Egjiptianëve në territorin e Ballkanit të dikurshëm mund të tregohet me tragjedite antike greke, siç janë “Furnizuesit” nga Eskili (Aeschylus). Ne gjithastu gjejmë shenja të kolonizimit egjiptian në mitologjinë antike, si psh., “Miti për Kadmosin dhe Harmoninë”. Kur flasim për mitologjinë antike, tregon besimin në origjinën e njerëzve antik nga Aleksandri i Madh, baba i vërtetë i të cilit ishte Faraoni Naktareb.II (Nakhtarheb). Sipas disa burimeve të lasht besohet se ai ishte babai i vërtetë i Aleksandrit të Madh, gjatë vizites së

Olimpias, nënës së Aleksandrit, gjatë mungesës së shpeshtë të Philipit II; edhe Olimpia edhe Aleksandri preferuan të quajne perandorin Egjiptian Amon si babai i Aleksandrit. [III. 5].

Arkeologjia dëshmon ekzistimin e njerëzve me origjinë nga Ballkani, gjithashtu. Shumë tempuj të Izida dhe mbretër të tjerë egjiptian janë ruajtur nëpër Ballkan, por më të famshmet janë tempujt e Izida në Ohër [III.8] dhe Heraklea (Manastir) [III. 9]. Gjithashtu mund të verehet edhe në stolit e bubuzhelit (skarabejit- një insekt i shenjtë në mitologjinë egjiptiane) të popujve ballkanas.

Kultet egjiptiane dhe monumentet e tyre ishin tejet të pranishme në Gadishullin Ballkanik gjatë kohës së Perandorisë Romake. Disa nga monumentet janë sjellur nga legjionarët romak, nga zyrtarët e ndryshëm apo nga shërbtorët mirëpo, egjiptologu kroat Petar Selem deklaroi se në këtë kohë në Ballkan mund të gjejmë egjiptian të asimiluar në mesin e Qytetarëve nëpër kolonitë provinciale dhe nëpër komuna si skllavë apo

III. 3 Ramsesi II në betejën e Kadeshit | III. 4 Herodoti | III. 5 Olimpia, nëna e Aleksandrit të Madh

VENDET KU PËRMENDET KOLONIZIMI I BALLKANIT NGA EGJIPTIANËT NË LIBRAT E HERODIT, I NJOHUR SI “BABI I HISTORISË”

III. 6

“...duke kaluar kontinentin deri sa kaloi në fund në Evropë nga Azia dhe nënshtrroi Skithianët dhe Trakët. Mendoj se këta janë popujt më të largët tek të cilët mbërriti armata egjiptiane, sepse në vendet e tyre gjenden shtyllat e vendosura por në vendet më tutje këto shtylla nuk mund të gjenden. Nga kjo pikë ai u kthye mbarapa dhe kur mbërriti tek lumi Fasis, më tutje nuk mund të them me siguri se çka ka ndodhur se mos mbreti Sesostris vetë e ndau një pjesë të armatës së tij dhe i la ushtarët e tij si kolonist të këtij vendi apo mos disa nga ushtarët e tij ishin lodhur nga marshimet e gjata dhe vendosen të qendrojnë aty...”

(Herodoti, Historia, Libri II, 102, 103)

Me të vërtetë Herodi në këtë shënim përmend faraonin Sesostrit por shumë dijetar mendojnë se ky është emri grek për faraonin Ramzesi i II. Më tutje në librin e VI të historisë Herodi shkruan si në vijim: “... me këtë, unë me arsye i kam thënë në fytyrë Persusit “; por nëse dikush e katalogizon zingjirin e të

të parëve të tyre deri tek Danaeja, vajza e Akrisiosit, mbreti i Dorianëve, do të dëshmohej të jetë me prejardhje direkte egjiptiane [III. 6]. Prandaj unë kam gjurmuar prejardhjen sipas sqarimit të dhënë nga Helenët; por siç raportohet, në tregim të cilin e tregojnë Persianët, vetë Perseuesi ka qenë Asirian dhe është bërë Helen por parardhësit e Perseusit nuk ishin Helen; ndërkaq, sa i përket parardhësëve të Akrisiosit, që (sipas këtij sqarimi) nuk i përkisnin Perseusit, sipas asnjë vije trashigimie. Ata thonë se ata ishin ashtu sikur që thonë Helenët, pra Egjiptian.

Si u bë që Egjiptianët i morën mbretërit e Dorianëve dhe çka bënë ata për të ngritur veten në këto pozita, këto janë pyetje që janë shpjelluar nga të tjerët. Unë nuk do të them asgjë më shumë për këtë. Unë do të flajë për pika të cilat askush nuk i ngritur më parë ...”

(Herodi, historia, libri VI, 53, 54, 55)

qytetarë të lirë si dhe egjiptian që nuk janë asimiluar dhe që nuk pranojnë trajtat helenike dhe romake të zotërave të tyre dhe që mundohen të i mbajnë monumentet e tyre në gjuhën e tyre amtare egjiptiane, por që janë në një pozitë shoqërore të përjashtuar. Kjo situatë është karakteristike për “egjiptianët”

në Solana (afër Splitit) dhe afër ishujve që i përkisnin klasave të ulëta” dhe që ishin mbase tregtar të vegjël apo zanatlinjë. Kjo popullatë ishte e izoluar, e mbyllur brenda qarqeve të tyre etnike dhe profesionale dhe që kultivonte atdheun e tyre në format origjinale të zotërave të tyre.

III. 7 Mykene (Pellipones, Greqi) Porta e luanit. Egjiptologët thonë se kjo është simboli i Akerit në mitologjinë egjiptiane. | III. 8 Statuja e Izides nga tempulli në Ohër | III. 9 Tempulli i Izides në Heraclea afër Bitoles (Manastir)

EGJIPTIANET E BALLKANIT NE KOHEN E IMPERISE BIZANTE NE KOHEN E IMPERISE BIZANTE

Simbioza e së ashtu-quajteres kultur helenike, religjionit krishtere dhe modelit romak të ndërtimit të shtetit, qoi tek krijimi i fenomenit historit të quajtur Perandoria Bizantine. Duke pasur prapshë se me Ediktin të Milanos në vitin 313 pas Krishtit, me të cilën religjioni i krishterë u bë një religjion legal dhe i vetmi religjion në perandori, kishat patën një ndikim të madhë tek njerëzit në perandori dhe në jetën politike. Këshillat e mëdha të Kishave mbajtën debate për çështjet e vështira të religjionit dhe për konfliktet edhe pse, pati shumë konflikte politike me pasoja të rënda dhe afatgjate. Në vitin 431 pas Krishtit, Këshilli i Kishës u mbajt në Efesus dhe kishat Aleksandriane morën rolin prijës në mesin e kishave. Por, kundër lidshpimit të kishave Aleksandriane u bashkuan episkopitë e Konstantinopolit dhe Romës. Në vitin 451 pas Krishtit, u mbajt Këshilli i katërt i përgjithëshëm. Këshilli i Kalqedonit refuzoi idenë se Krishti kishte vetëm një natyrë dhe deklaroi se Krishti kishte dy natyra në një person të vetëm. Dogma Kalqedoniane përshkruan “tërë

njerëzinë dhe dhe tërë hyjninë “ e Krishtit, personin e dytë të Trinisë së shenjtë. Këshilli poashtu përpiloi edhe 27 kanunet disiplinore për qeverisjen e administratës së kishës dhe autoritetin e kishës [III. 11]. Në periudhën pas Këshillit kishtar Kalqedonian kishte mungesë të të dhënave historike dhe të tjera që tregojnë për popullatën e Ballkanit me origjinë nga Egjipti p.sh. regjistri i vendbanimeve në perandorinë Bizantine që është përgatitur nga Stefani i Bizantinit në shekullin e V pas Krishtit, ku përmendet Egjipti dhe Egjipti i vogël si regjione të perandorisë.

Por në letrat e Teofilaktit nga Ohri [III.12], Kryepeshkopi i kishës së Ohrit aty kah fundi i shekullit të XI dhe në fillim të shekullit të XII, gjenden të dhëna historike që kanë lidhje me egjiptianët e Ballkanit. Kryesisht, në letrat e destinuar për Nikolaj Anema, ai shkruante se “hegjemonistit” ishin: kryebashkaku (Castroctist’), Kapiteni dhe “ndihmësi i tretë, i cili sipas emrit, është sikurse të ishte faraoni”. Sipas historianëve “faraoni” qeveriste si një “Strateg” në regjionin e “Ohrit dhe Pellagonisë”, dhe ndoshta këto organe qeverisëse udhëhiqeshin nga njerëzit me origjinë jogreke. Kryepeshkopi Teofilakt kishte shumë telashe nga “faraoni” që mund të shihet nga një letër që ai shkroi pasi që “faraoni” u zëvendësua puna e tij u përmirësua shumë Poash-

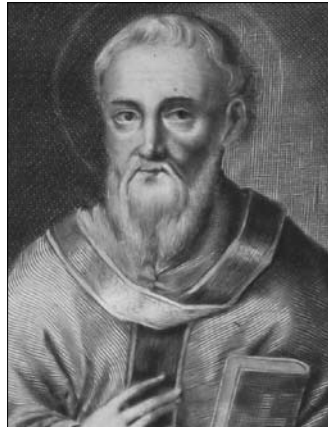
FILLIMI I PËRJASHTIMIT SHOQËROR I POPULLATËS EGJIPTIANE NË BALLKAN DHE EVROPE III. 10

Në Kanunin e famshëm të 28 që u miratua nga Këshilli, peshkopët munduan ta ngrisin Ulësen e Konstantinopolit (Romës së re) në nivelin statutar duke thënë se Konstantinopoli meriton nderë dhe autoritet të njëjtë me Ulësen e Romës (së vjetër). Të dërguarit e

Papës Leo kundërshtuan këtë kanun por në vitin 453 pas Krishtit, Leo i konfirmoi të gjitha kanunet përveç kanunit të 28. Të krishterët egjiptian në këtë “gjykim” panë një luftë politike kundër Kishës Aleksandriane që kishte për synim sundimin politik të grekëve me Perandorinë Bizantine. Me vendimin e Këshillit Kalqedonian, Monofisitizmi u shpall si Anatemë dhe ihtarët e tij (kryesisht egjiptianët) u persekutuan dhe u vranë në tërë teritorin e Perandorisë Bizantine.

tu në një letër nga Teofilakti dërguar Taronitulit (“Duka i Shkupit”), përmendet një “egjiptian” që e ka mashtruar atë. Në një letër tjetër që i është shkruar episkopit të Kerkiras, Teofilakti shkruan: “...për tërë këtë, më duhet të shkoj te Cari, që do të thotë më duhet të shkoj përmesë detit (haridba) ose të shkoj përmesë Egjiptit, një udhëtim shumë vështirë”. Duke pasur parasysh se Teofilakti ishte në Ohër dhe i duhej të udhëtonte te Cari në

Konstantinopol ai do të preferonte një rrugë për tokë përmesë Manastirit dhe Selanikut që ishte rruga më e shkurtë. Nga kjo letër mund të supozojmë se ka pasur një rrugë nëpër tokë nga Ohri deri në Konstantinopol si pjesë e rrugës së vjetër romake Via Egnatia, e cila ishte e populluar me një numër të madhë të Egjiptianëve dhe për këtë arsye Teofilakti simbolikisht shkroi se i duhej të udhëtonte “përmesë Egjiptit në një udhëtim të vështirë”.

III. 11 Këshilli Kishtar Kalqeonian më 451 pas Krishti | III. 12, Kryepeshkopi i kishës së Ohrit në shekullin e XII | III. 13 Rruga Via Egnatia

NGATËRRIMI I FAKTEVE HISTORIKE NGA SHEKULLI I XIII DHE SHEKULLI XIV ME KOMUNITETIN ROM

Në interpretimet e burimeve historike të shekullit XIII dhe XIV nga shkenca modern e sotme, mund të hasim në shumë konfuzione, me nocine të pacaktuara dhe në dallime të paqarta. Ky fenomen vjen si identifikim i romëve, me origjinë nga India veripërendimore si “egjiptian”. Duke pasur parasysh se romët ishin të përjashtuar nga shoqërit ballkanike dhe evropiane edhe në atë kohë, disa nga romët dhe disa nga fiset e tyre preferonin të paraqiteshin si “egjiptian” për një prestigj më të lartë në shoqëri, duke fshehur origjinën e tyre indiane. Për arsye të kësaj “mimikrie etnike” qasja ndaj burimeve historike nga kjo periudhë, duhet të jetë shumë e sensitive dhe përfundimet duhet të bëhen me shumë kujdes, posaqërisht kur caktohen dallimet ndërmjet romve dhe komunitetit egjiptian të Ballkanit kur në burimet historike ata përmenden si “egjiptian”.

Në dokumentet e patriarkut të Konstatinopolit Gregori i II Qiprioti, (1283-1289), përmendet një tatim i posaqëm që është mbledhur nga të “ashtuquajturit egjiptianët dhe ciganët”, si dhe përvojat me rastin e mbledhjes së këtyre tatimeve.

Në praktikumin e manastirit të Ksiropotama në Athos, viti 1325-1330, është e shënuar se Ana, bija e Limocervulit kishte një burrë “egjiptian”. Po ashtu, në tokën e manastirit Larva jetonte “egjiptiani Nikolaus”.

Në disa dokumente nga 5 nëntori i vitit 1362 nga arkiva e Dubrovnikut, Vllaho dhe Vitani përmenden si “egjiptian” që u kërkohet nga gjykata (një artarë i quajtur Raden Bratoslaviq) ti kthejnë tetë rrypa të mëdhenjë argjendi.

Në verzionin bullgar të biografisë së Shën Barbarosit nga shekulli i XIV, që ka jetuar në shekullin e IX përmenden një numër i madhë i “Egjiptianëve”, që jetonin në bregdetin e Durrësit.

Ngatërrimi më i madhë në interpretimin e burimeve historike është i lidhur me vendbanimin e quajtur “Egjipti i vogël”. Një numër i madhë i dijetarëve mendojnë se “Egjipti i vogël” ka qenë në Peleponez ndërkaq ekszitiojën hipoteza që e vendosin këtë vendbanim ose në Izmir ose në Anthiohia. Interpretimet lidhur me “Egjiptin e vogël” thonë se aty jetonin romët: “...kryesisht një popullatë e varfër; burrat kryesisht ishin të njohur si farkatarë por merreshin edhe me mbarimin e këpucëve dhe me arnime .... Von Harf kishte informata se popullata rome erdhi në “Egjiptin e vogël” nga një vend i quajtur Gupe – Dzipi, 50 kilometra nga Modoni që është rreth 120 kilometra nga Naflio...” siq mund ta shohim nga shembujt më lart, ka deklarime të qarta dhe përshkrime të qarta të individëve si “egjiptian”; disa dijetarë i kanë klasifikuar ata si romë, duke i shikuar burimet historike me një distancë prej gjashtë shekujve! Këta dijetarë të arsimuar në kornizën e modelit të ashtuquajtur arian, ndërtojnë një hipotezë pa asnjë argument të fortë dhe se deklarimi i njerëzve në mesjetë si “egjiptian” është bërë nga valët e ndryshme të migrimeve të romëve. Vala e parë e migrimeve përmesë Azisë së Vogël, Bullgarisë, Serbisë, Vllahisë dhe Moldavisë; në valën e dytë nga Egjipti ose “Egjipti i Vogël” njerëzit deklaroheshin si “egjiptian” dhe ishin nga Peleponezi, Shqipëria, IRJ e Maqedonisë, Kosova, Mali i Zi dhe Dalmacia dhe përgjatë rrugëtimit ata e humbën gjuhën e tyre rome? Si do që të jetë, ndaj këtyre burimeve historike nese kemi një qasje kulturore dhe atropologjike dhe ndoshta gjërat do të bëhen më të qarta. Është e njohur që romët në shekullin XII dhe XIV kanë jetuar një jetë endacake.

Ndikimet në asimilimin e gjuhës dhe kulturës ose madje edhe në antrponiminë e popujve endacak, janë pothuaj të pamundshme. Këto procese janë tipare të popujve joendacak. Për këtë arsye, shumica e burimeve historike të përmendura më lart kanë të bëjnë me popullatën egjiptiane të Ballkanit, siq janë banorët e manastireve në Ksiropotama dhe Lavra, ku shihet qartë se ata punon si bujq. Çështja në dokumentet ku Vllaho dhe Vitani përmenden në arkivin e Dubrovnikut nga viti 1362, tregon qartë se bëhet fjalë për një joendacak të asimiluar dhe për vendësit, sepse emrat e tyre kanë një etimologji sllave ose armaniane/vllahe. Një numër i madhë i “Egjiptianëve” në zonën e Durrësit që kanë mund të flasin me Shën Barbarosin në shekullin e IX nuk mund të ndërlidhen me popullatën rome, që në territorin e Shqipërisë së sotme kanë ardhur disa shekuj më vonë.

Regjioni “Gupe – Dzipi” që përmendet si toponim, që në mënyrë të dretpërdrejt tregon në drejtim të Egjiptit, e bënë të qartë se fjala është për popullatën egjiptiane sepse të arrish një verifikim topografik është proces i gjatë me shekuj. Në anën tjetër, ne përmendem se “Egjipti i Vogël” përmendet edhe në Regjistrin e vendbanimeve të Perandorisë Bizantine, i përgatitur nga Stefani i Bizantinit në shekullin e V. Nëse e pranojmë teorinë se “Egjipti i Vogël” gjendet në Pelepones, atëherë shënimet e Herodit për origjinën e liderëve të Dorianit, tregojnë qartazi lashtësinë e farkatarëve nga “Gupe – Dzipi”. Natyrisht ne nuk mund të injorojmë hipotezën se popullata rome ka migruar në Pelepones në shekullin e XIV dhe më vonë u shpërnda legjenda e Kontëve nga “Egjipti i Vogël” për një prestigj më të madhë në shoqërinë përendimore evropiane.

EGJIPTIANËT E BALLKANIT NË PERNADORINË OTOMANE

Deklarimi i preferuar si “egjiptian” nga romët në shekujt XIII – XV ka pasojë të mëdha në përzjerjen e Egjiptianëve të Ballkanit me romët dhe me këtë vie edhe deri tek ngatërrimi. Ky ngatërrim është present dhe mund të gjendet në dokumentet e nga Perandoria otomane. Otomanët i kanë identifikuar romët si Kopt ose “kibtijan” edhe legjislatoren shtetore si në rastin: “Defeteri-i mufassal-i esam-i mahsulat ve mersumat-i Kibtijani-i vilayet-i Rum-ili ki der efkaf-i merhumve magfur sulat Bayazid Han..., ve efkaf ve emlak-i vuzera-i izam ve umera-i kiram ve Luva-i Kibtijani ve zuama ve erbab-i timar vaki’side est”, prej vitit 1522/1523. Edhe Sulltan Sulejman I i Mardhërishmi, në vitin 1530 proklamoi “Kanunname-i Kibtijani i vilayet-i Rumeli” dhe në vitin 1541 „Kanun-i ser’ askeri Liva-i Cingane“. Madje edhe nga i njëjti sulltan dy emra të ndryshëm etnik përdoren në dy dokumente të ndryshme (“kibtijani” dhe “Cingane”). Duke lexuar tekstin, është e qartë se legjislatori nuk ka bërë dallime etnike dhe normat e legjislatonit kanë të bëjnë me popullatën endacake.

Për arsye të mënyrës endacake të jetës, popullata rome kurrë nuk janë të ndërlidhur për tokë apo me ndonjë spahi (zotëruesi feudal i tokave) dhe në raste shumë të rralla ka rom që janë rajë ose bujq. Në pjesën e parë të shekullit të XIX, nën presionin e fuqive të mëdha të asaj kohe në Evropë, Perandoria Otomane filloi të bëjë disa reformat të sistemit politik, në kuptimin e rrespektimit të drejtave të njeriut. Në vitin 1839 u shpall Hatisherifi i Gylhanit me garancione për barazi të plotë para ligjit për të gjithë qytetarët, së bashku me sigurinë dhe nderin për popullin. Këto të drejta u zgjeruan me Hatihumijaumin në vitin 1856, me garancione për barazinë e religjioneve, të drejtën për religjion dhe vetëdije, gjykata të përziera, të drejtë për krishterët për të marrë pozita publike dhe të shërbejnë në armatë dhe të zgjedhin përfaqësuesit e tyre në këshillin e shtetit. Në këtë kontekst ligjor dhe politik, më 3 korrik 1867 në një gazetë “Maqedonia” që publikohet në Stamboll e gjejmë një letër, e nënshkruar nga “një egjiptian”. Përmbajtja e letrës është për diskriminim racor ndaj Egjiptianëve në perandori dhe për rolin e “kishës greke” në përjashtimin e Egjiptianëve nga të drejtat fetare. Kjo letër e publikuar, është një dokument i vlefshëm për identitetin egjiptian dhe për vetëdijësimin egjiptian në gjysmën e dytë të shekullit të XIX.

IDENTITETI ETNIK PËRKUNDËR ATIJ FETARË

Në anën tjetër, popullata ballkanase egjiptiane që gjithmonë ka jetur si joendacak, ka qenë e lidhur gjithmonë me një spahi përmesë lidhjes. Që nga fillimi i sundimit otoman, dy procese janë instaluar: pranimi i fesë islame dhe “de-etnicizmi”.

Për Perandorinë Otomane si një shtet teokratik, identitetet etnike dhe përkatësia etnike nuk kishte rëndësi por e rëndësishme ishte identiteti fetarë dhe përcaktimi fetar. Identiteti etnik ka humbur rëndësinë në Perandorinë Otomane dhe i është dhënë rëndësi identitetit fetar, me synimin që të gjithë muslimanët të përkësnin një komunitet musliman. Kjo situatë me identitetet do të jetë e pranishme në skenë deri në shekullin

e XIX. Edhe pse identiteti etnik dhe përkatësia etnike e njerzëve ishin neutralizuar plotësisht, ngjyrën e lëkurë së është e pamundur të barazosh. Paragjykimet raciale dhe stereotipet ndaj njerzëve me ngjyrë, të cilët njëkohësisht kishin një nivel të ulët shoqëror, nuk ishin të mundura të tejkalohen. Në këtë mënyrë, barazimi racor dhe identifikimi i përbashkët për njerzët me ngjyrë erdhi deri aty që nuk kishte më rëndësi origjina etnike dhe me këtë edhe përdorimi i nocionit “Kibtija” dhe “Cingane”. Kur ky proces i barazisë racore po vazhdonte, stereotipet për të tjerët u “barazuan” poashtu por, me këtë u rriten paragjykimet. Vlerat kulturore dhe tradicionale dhe dallimet ndërmjet komuniteteve të ndryshme por “të barabarta”, u vendosen në “enën për shkrirje” të racave.

EGJIPTIANËT E BALLKANIT NË SHTETET KOMBËTARE NË GADISHULLIN E BALLKANIT

Në fund të shekullit të 18 dhe në fillim të shekullit të 19 procesi i zhvillimit të kombeve modern filloi në mesin e e kombësive të ndryshme në Ballkan. Me këtë sistem, ndarja sipas religjionit u bë shumë më pak mundëshme. Ky process njihet si rilindje kombëtare. Posa u formuan shtetet e pavarura në shekullin e 19, filloi një konflikt i hapur ndërmjet tyre. Për secilin grup etnik, besnikëria ndaj grupit vinte në rend të parë dhe besnikëria ndaj shtetit se ku jetonin deri atëherë, vinte në vendin e dytë, nëse kishte dicka të tillë. Koncepti perëndimor (dhe imperial) i besnikërisë ndaj shtetit pa marrë parasysh origjinën etnike, fetare etj, ishte i quditshëm tek popujt ballkanas, duke pasur mungese të precedentit të duhur historikë në kushtet ekzistuese. Kjo çojti deri te shumë luftëra, ngritje dhe konflikte ushtarake. Luftat ballkanike 1912-1913, Lufta e parë botërore ndërmjet viteve 1914-1919, lufta greko-turke 1920-23, lufta e dytë botërore, 1939-1945 (1941-44 në Ballkan) ishin konflikte kryesisht etnike të natyrës së lartë përmendur, psh. okupimet italiane dhe gjermane. Në këtë kontekst

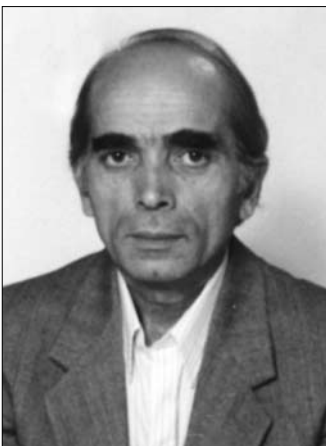
politik, në shtetet e Ballkanit, egjiptianët Ballkanit nuk ia dolin të gjejnë “vendin nën diell” për identitetin e tyre dhe për të drejtat e tyre kolektive në ndonjë shtet të Ballkanit. Ata përsëri u bënë viktime të asimilimit, shkrirjes dhe përvetësimit. Duke pas parasysh mbrotjen e pakët që ata kishin si popull musliman, ata fshihnin identitetin e tyre etnik, deklarorin identitetin e tyre fetarë dhe në shumicën e rasteve identifikoheshin si “Turq”. Ata që i takonin fesë katolike u “shkrinë” totalisht brenda grupit dominues të shumicës në vendin ku ndodheshin. Megjithate, mund të vërehet shpërndarja individuale pa ndonjë rezultat, siç është vënë re në gazetën “Vecerna posta” (“Posta e mbrëmjes”) nga 20 dhjetori 1905 me artikullin “Ne jemi kopt, kemi ardhur nga Egjipti”.

Situata në shtete e Ballkanit është ndryshar krejtësisht pas luftës së dytë botërore dhe adoptimit të Deklaratës Universale të drejtave universale të njeriut 1948, si dhe të kapitujve dhe konventave të tjera. E drejta për lirinë e identitetit, të fjalës, publikimit, fesë, bindjes politike dhe e drejta për të protestuar kanë filluar të respektohen. Përpjekjet për daklaratën dhe njohjen e identitetit egjiptian janë vërë re në Shqipëri (1945), Bullgari (1955) dhe Kosovë (1961), por pa ndonjë vetëorganizimi serioz ose reagim.

LËVIZJA ETNOPOLITIKE E EGJIPTIANËVE

Procesi e prezantimit publik të identitetit të Egjiptianëve doli në shesh në vitin 1970 me përpjekjen e parë për të pasur kodeks/grafe të veçantë për “egjiptianët” në regjistrimin në ish Jugosllavi dhe në “ish republikën jugosllave të Maqedonisë në veçanti. Lëvizja egjiptiane pranoi një shtytje pas kushtetutës së RSFJ të vitit 1974 (Art. 166, 170) ku krijoj të drejtën për çdo qytetar të deklaroj identitetin e tij etnik. Disa egjiptian e mbajnë në mend se në regjistrimin e përgjithshëm në vitin 1981 disa nga ata kanë deklaruar vetën si “gjup ci”, por u klasifikuan si

“Romë”. Të tjerët deklaruan vetën si “Egipqani” (egjiptian) për herë të parë në “ish republikën Jugosllave të Maqedonisë”, por nuk u regjistruan në rezultatet e përgjithshme të regjistrimit dhe u klasifikuan si të “panjohur”. U bë e qartë se se pa pasur një regjistrim të qartë të përgjithshëm (për egjiptianët) ekzistenca e tyre nuk do të bëhet e njohur publikisht. Me qëllim që të arrijnë këtë kodeks/grafe të veçantë egjiptiane, njerëzit filluan të qarkullojnë peticione në “ish republikën Jugosllave të Maqedonisë” dhe në Kosovë (afërisht rreth 4000 njerëz nënshkruan peticionin në Kosovë. Këto peticione u ishin dërguar niveleve të ndryshme qeveritare. Përpjekja për të krijuar një komunitet të veçantë udhëhiqej nga asociacionet e reja, së pari në “ish republikën Jugosllave të Maqedonisë” dhe më vonë edhe në Ballkan.

III. 15 Nazmi Arifi kryetar i organizatës së parë të Egjiptianëve të Ballkanit në 1990 | III. 16 Qerim Abazi përfaqësues të Egjiptianëve ballkanës të Kosovës në negociatat e Rambujesë dhe Parisit 1999 | III. 17 Simpoziumi kushtuar luftimit të paragjykitimit ndaj Egjiptianëve ballkanas në Shqipëri

III. 18 Takimi i liderëve të organizatës së gjiptianëve të Ballkanit në Strugë, 1998 | III. 19 Ombrella e Organizatës së Egjiptianëve të Ballkanit në Evropën Perendimore | III. 20 Osman Seladini kryetar i Këshillit Kombëtar të Egjiptianëve në Serbi

TË DHËNA ZYRTARE PËR EGJIPTIANËT

III. 21

Përpjekja e madhe përfundoj me sukses në regjistrimin e përgjithshëm të vitit 1991, kur aktivistët ia dolën të bindin autoritetet Jugosllave për të prezentuar një pasus për egjiptianët si kategori kombëtare në regjistrim të përgjithshëm, e më këtë të njohin ekzistimin e tyre. Nga Kosova janë mbledhur përafërsisht 13,000 nënshkrime të qytetarëve. Sipas rezultateve jozyrtare të regjistrimit të përgjithshëm të vitit

1991 (shpërthimi i luftës parandaloj finalizimin e regjistrimit, dhe ky regjistrim u kontestua nga shqiptarët në Kosovë dhe disa pjesë të “Republikës Jugosllave të Maqedonisë”) 3,307 njerëz ose 0.2 % deklaruan vetën egjiptian. Sipas Egjiptianëve ky numër ishte shumë i vogël dhe nuk pasqyronte gjendjen reale. Ata bënë më shumë peticione dhe protesta. Në regjistrimin e vitit 1994 numri ishte 3, 169 (qytetarë në “ish republikën jugosllave të Maqedonisë” u numëruan për më shumë se një vit).

Në vitin 1990 shoqata “Egjiptianët” në Jugosllavi u themelua nga Nazim Arifi si kryetar dhe seli në Ohër. [III. 15]. “Shoqata e Egjiptianëve të Kosovës dhe Metohisë” u themelua më 21 tetor të vitit 1990 me kryetar Vesel Kadroli. Në të njejtën kohë, klubi egjiptian u themelua në Beograd dhe më vonë kjo u zgjërua në Unionin të Egjiptianëve” Esnaf”.

Në vitin 1991, në Strugë, u themelua partia politike e Egjiptianëve, Partia e Lëvizjes Demokratike e udhëhequr nga Napoleon Kamberi.

Pas fillimit të shpërbërjes së Jugosllavisë më 1991, bazuar në organizatat eksistuese të egjiptianëve në Jugosllavi, shoqata të pavarura u themeluan në “ish republikën Jugosllave të Maqedonisë” dhe Serbi. Në vitin 1992 udhëheqës i shoqatës së Egjiptianëve ishte Usni Zemoski ndërsa Nazmi Arifi mbeti kryetar nderi.

Në të njejtën kohë idea e identitetit të vecante egjiptiane ishte shtrirë përtej kufinjëve të ish jugosllavisë dhe shoqata të ngjashme u formuan edhe në teritorin e Shqipërisë nga “Evgjitët”. E para u themelua në Korçë me 28 qershor 1992. U përcoll nga shoqatat rajonale si shoqata kulturoro-arsimore “Orient” në Vlorë, shoqata e studenteve egjiptian në Shqipëri, që më vonë u bashkua në shoqatë kulturore të Egjiptianëve të Shqipërisë “Nefreta” (psh. Nefertiti), e regjistruar me 22 Mars, 1993 me kryetar Behar Sadikun. Në vitin 1992 u themelua komiteti i shqiptarëve egjiptian që më vonë u bë “Partia për barazi, dinjitet dhe të drejta [III. 17]. Ne vitin 1998 në mënyrë

zyrtare u bashkuan shoqata të ndryshme dhe, në kongresin e Ohrit, u prezantua formimi i Unionit të Egjiptianëve të Ballkanit. Në kongres morrën pjesë përfaqësuesit e të gjitha organizatave ekzistuese të egjiptianëve nga “ish republika Jugosllave e Maqedonisë”, Shqipëria dhe Serbia. Rubin Zemon nga “ish republika Jugosllave e Maqedonisë” u zgjodh kryetar i Unionit të Egjiptianëve të Ballkanit dhe Behar Sadiku nga Shqipëria u zgjodh nënkryetar. [III. 18].

Paralelisht nga ky fenomen kishte përpjekje të Egjiptianëve për formimin e mediave të tyre. Në vitin 1995 shoqata e egjiptianëve jugosllav për Kosovën filloi të publikoj revistën “Zëri i Egjiptianëve jugosllav” dhe në vitin 1998 shoqata e Egjiptianëve në “ish republikën Jugosllave të Maqedonisë” filloi të publikoj revistën “Zëri i Egjiptianëve në Maqedoni”.

Në vitin 1993, shoqata e Egjiptianëve ka kryer regjistrimin e saj në Kosovë. Sipas këtij regjistrimi u shënuan rreth 120,000 egjiptian në Kosovë. Përfaqësuesi i Egjiptianëve në negociatat e Rambujes dhe Parisit ishte Qerim Abazi [III. 16].

Emigrantët egjiptian të Ballkanit në Evropën Perendimore me vendqëndrim themeluan shoqaten e tyre në Mulheim-an-der-Ruhr, në Gjermane, me kryetar Robertina Ashouri. Ekzistojnë shumë organizata të Egjiptianëve nga Kosovë në Gjermani, Zvicërr, Holandë dhe Suedi, [III. 19].

Pas konfliktit në Kosovë të viti 1999 dhe vendosjes së administratës ndërkombëtare, u formuan disa OJQ të reja egjiptiane. Faktor më i rëndësishëm i egjiptianëve në Kosovë

është partia politike Iniciative e re Demokratike e Kosovës (IRDK) Bislim Hoti [III. 21] ishte kryetari i parë i partisë. Ai gjithashtu u bë anëtar i parë i parlamentit nga komuniteti egjiptian. Nga viti 2007 Xhevdet Neziraj [III. 22] u zgjodh kryetar i IRDK-së dhe u bë deputet i Egjiptianëve në Parlamentin e Kosovës.

Me miratimin e ligjit për mbrojtjen e pakicave kombëtare në Serbi, në maj të vitit 2006 Këshilli Kombëtar për pakicën kombëtare egjiptiane u regjistrua dhe Osman Seladi [III. 20] u zgjodh kryetar. Këshilli ishte nën mbikqyrjen e Ministrisë për të drejtat njerëzore dhe minoritete dhe financohet

nga shteti. Pas krizës në Kosovë, bashkësia ndërkombëtare përkushtoi vëmendje më të madhe komunitetit egjiptian në Ballkan nëpër vendet e ndryshme të Ballkanit. Si shembull ilustrimi mund të mirren Komiteti Këshillues i Këshillit të Evropës të Konventës Kornizë për Mbrojtjen e Minoriteteve Kombëtare, Komisioni Evropian kundër racizmi dhe Mostolerancës, etj. Gati në të gjitha raportet për shtetet ballkanike kur jetojnë egjiptianët e Ballkanit, çështjet shqetësuese janë identifikuar dhe rekomandimet janë propozuar për zgjidhjen e këtyre problemeve. Raportet e tilla kanë identifikuar çështjet dhe rekomandimet dhe janë veçanërisht të dedikuara

III. 22 Bislim Hoti, deputetët e parë nga egjiptianët e Ballkanit | III. 23 Xhevdet Neziraj, deputet në Kuvendin e Kosovës dhe kryetar i IRDK-së parti egjiptiane me Dr. Rubin Zemon | III. 24 Trajnimi për Ndërmjetësuesit e rinj nga komunitetet lokale të Egjiptianëve të Ballkanit në Ballkanin Perëndimor

BIBLIOGRAFI: **Bacler A., 2007.** *The development of identities among the population of Gypsy origin in Kosovo: Ashkali, Egyptians and Roma, Sprawy Narodowościowe, Warsaw.* | **Bernal M., 1987.** *Black Athena: Afroasiatic Roots of Classical Civilization, Volume I: The Fabrication of Ancient Greece, 1785-1985, Rutgers University Press.* | **Bitrakova-Grozdanova V., 1978.** *Egyptians cults in Macedonia, Ziva antika, volume 1-2, Skopje (Macedonian).* | **Bozhilov Iv (ed.)** *Greek sources for Bulgarian History, 1994; volume IX, Products of Theophilact from Ohrid, Archbishop, София.* | **Duijizing G., 2000.** *Making of Egyptians in Kosovo and Macedonia, Religion and Politics of identity in Kosovo, London;* | **Eriksen T. H., 1993.** *Ethnicity and Nationalism, London.* | **Courthiade M., 2002.** *Vous avez dit Ashkali? J'avais compris Egyptien. Bulletin de l'INALCO, Paris.* | **Courthiade M., 2003.** *Quelques Proverbes Des Ashkalo-Egyptiens De Prishtrina-recueillis en 1980 par Lumia Osmani Kuc et suivis de quelques poèmes recents d'auteurs divers, INALCO, Paris.* | **Marushiakova E. and others, 2001.** *Identity formation among the minorities in the Balkans: The case of Roms, Egyptians and Ashkali in Kosovo. Minority Studies Society Studii Romani, Sofia.* | **Rice M., 1999.** *Who's who in Ancient Egypt, Routledge, London.* | **Selem P., 1969.** *Egipatski kultovi i njihovi spomenici u rimskom Iliriku, Filozofski fakultet, doktorska disertacija, Zagreb* | **Sevasti T., 2005.** *Balkan Egyptians and Gypsy/Roma Discourse, Nationalities Papers The Journal of Nationalism and Ethnicity;* | **Scheel B., 1989.** *Egyptian Metalworking and Tools, Shire Publication LTD, Bucks, UK.* | **Shkorda Z., 1973.** *Esnafet Shiptar, Tirana.* | **Tzaneva E., 2000.** *Interpreting Ethnicity. Sofia.* | **Zemon R. (ed.), 1996.** *Collection of works for Ethno-genesis of Egyptians in Macedonia, Skopje.*

¹ Të gjitha shkrimet referuar Kosovës në këtë tekst, qoftë teritorit, institucioneve, ose popullit duhet të kuptohen në pajtueshmëri të plotë me rezolutën 1244 të Këshillit të Sigurimit të Kombeve të Bashkuara dhe duke mos paragjykuar statusin e Kosovës.